

הרב שמעון בירן

ישיבה על ספסל ונסיעה משותפת עם אשתו נדה

ראשי פרקים

- א. ישיבה על ספסל
- ב. טעם איסור הישיבה
  - 1. חיבה
  - 2. הרהור
  - 3. נגיעה
  - 4. שינה במטה
- ג. ספסל יציב וספסל מתנדנד
- ד. ישיבה על ספסל אחד כשהפסק ביניהם
  - 1. מחלוקת בהפסק
  - 2. הפסק אדם או חפץ
  - 3. פסיקת האחרונים
- ה. נסיעה משותפת
  - 1. נסיעה לצורך
  - 2. נסיעה לשם טיול
  - 3. מהי נסיעה לצורך, ומהו טיול?
  - 4. אחד נוסע לצרכיו, ואחד לטיול
- ו. נדנד שלא מחמת בן הזוג
  - 1. סיכום

★ ★ ★ ★ ★

אחת ההרחקות היותר שכיחות בין בעל ואשתו בזמן נדתה, היא איסור ישיבה משותפת על מושב אחד בבית, בגינה או בזמן נסיעה. גם עצם השהיה יחד בטיול הוא נושא לדיון בפוסקים. המעיין בספרות הנרחבת העוסקת בנושא זה ובנספחים, ימצא הבדלי סגנון וניסוח. דבר זה מוביל לחוסר בהירות מסוימת, בעיקר כשמדובר בלימוד מתוך ספרי קצורים לפני החתונה. כפי שנראה אין לאיסור מקור בש"ס, והוא קיים בכתובים רק מאז תקופתו של רש"י, מלפני כתשע מאות שנה. ספסלים שדברו בהם אז כבר אינם אולי בשימוש בימינו, ובדאי העגלות והספינות שנזכרו בדברי הראשונים, שונים בהרבה מהמכוניות הפרטיות והציבוריות שאנו נהנים מהם בזמננו.

א. ישיבה על ספסל

בדרכי תשובה (קצה, כח בשם תורת נתנאל עה"ת) מביא כמקור לאיסור ילקוט שמעוני סוף פרשת מצורע, רמז תקעא: "המת בבית – אין כהן הגדול נכנס לישב, אבל נדה בבית – כהן גדול נכנס עמה בבית, ויושב עמה על האיסטווא, ובלבד שלא תהא מתנדנדת." מקור הילקוט הוא במדרש תנחומא סוף פרשת מצורע. יש גירסאות הגורסות: איצטבא.

ברם המדרש מתיחס לטומאה שבגדה, ולא להרחקה מעריות. בזמן הזה הסוגיה המעסיקה אותנו היא, האם יש להמנע מישיבה משותפת על ספסל כחלק מאיסור קרבה.

סוגיה זו נפתחת בדברי הראשונים: המרדכי¹ כתב: "אסור לישב על כסא ארוך אשר אשתו נדה יושבת עליו." האגודה (נדה פרק בתרא, אות מג) הזכיר איסור ישיבה משותפת, אא"כ יש הפסק ביניהם, ולשונו תובא בהמשך, בדיון על נסיעה. בדק הבית כתב בשם או"ח: "אסור לישב בספסל שהיא יושבת עליו, אם אינו קבוע שלא תוכל לנענע אנה ואנה."

לעומת זאת יש ששללו את האיסור: תה"ד² כתב: "הוראה זו חומרא בעלמא היא." מאירי נדה סד, א כתב: "וכן החמירו שלא לישב שניהם על ספסל אחד או על מיטה אחת. ולא יראה כן. לא אסרו אלא שכיבה ושינה, אבל ישיבה לא, אחר שאין באין בה מסרך טומאה." בשטמ"ק כתובות סא, א הביא בשם תר"י: "וכן כתבו רבני צרפת ז"ל. ולישב שניהם במיטה אחת מותר, שלא מצינו איסור אלא כשישנים ביחד, כדאיתא בפ"ק דשבת." בבית יוסף: "חומרה זו דישיבת ספסל, שמעתי שנוהגים בה האשכנזים, אבל הספרדים לא נהגו בה." ואכן, בשולחנו הערוך – קצה, ה – לא הביאה.

לעומת זאת הרמ"א, נאמן למסורת האשכנזית, פוסק: "אסור לישב על ספסל ארוך שמתנדנדת ואינה מחוברת לכותל, כשאשתו נדה יושבת עליו." בעקבותיו הלכו כל הפוסקים האשכנזים. למרות דבריו הברורים של רבי יוסף קארו, נראה שבכל זאת חדרה החומרה גם לקהילות ספרדיות מסוימות. החיד"א בברכי יוסף (על הדין בשו"ע) עדיין מתיר ישיבת ספסל לגמרי, כדברי השו"ע. כך פוסק בימינו גם הרב עובדיה יוסף שליט"א (מובא בחוברת ילקוט יוסף הלכות נדה עמוד כג). אך בשו"ת רב-פעלים מבגד במאה הקדמת (ח"ג יו"ד סי' יז) כתב: "אבל במתנדנד גזהרים, ומנהג זה הוא ברור ופשוט מקדם קדמתה." והניף ידו שנית בבן איש חי (שנה ב, פרשת צו, אות כג): "ואם יש ספסל ארוך שאינו מחובר לכותל, ומתנדנד כשיושבים עליו שניהם, אע"פ שאין נוגעים זב"ז. ואע"פ דמרן ז"ל בב"י כתב, חומרא זו דישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה – הנה המנהג פשוט בעירנו מקדם קדמתה שלא לישב עליו שניהם אפילו אין נוגעים זב"ז." גם בדרכי טהרה לראש"צ הרב אליהו שליט"א (עמ' מט) כותב שחומרה זו "בימינו נהגו בה גם הספרדים." גם הרב ח"ד הלוי שליט"א, הרב הראשי הספרדי של ת"א-יפו, בספרו מקור חיים (ח"ה פרק רמג ס"ט) מביא בפשטות לאסור ישיבת ספסל, ומצרף את מנהג הספרדים להקל רק בקשר לנסיעה באוטובוס.

1. פ"ק דשבת. סימן רלח בשם צפנת פענח בשם רש"י. בתה"ד סי' רנא מובא במקום צפנת פענח – ספר הפרדס.
2. סי' רנא. מקורו כנראה בשערי דורא, הלכות נדה סי' יח.

ב. טעם איסור הישיבה

הרחקה זו מאשתו נדה, אשר מופיעה לפנינו בכתובים רק מתקופת רש"י, התלבטו בטעמה הבאים אחריו. מספר אפשרויות התעלו, ומתברר שיש נפקא מינות הלכתיות ביניהם.

1. חיבה

תרומת הדשן בס"י רנא כתב: "דוקא ישיבה על ספסל יחד נראה בדרך חיבה, דרך אוהבים להתקבץ יחד ולהוועד בכה"ג". לפי טעם זה לכאורה צריך לאסור אפילו כשאין הספסל מתננד. עצם הקרבה יחד יש בה משום חיבה. חיבה יכולה להוביל לנגיעה ולעברות נוספות. אולם אפשר לאמר, שדווקא להתננד יחדיו בספסל יש בה משום חיבה יתרה. תה"ד בעצמו אינו מזכיר כלל שהאיסור הוא דווקא כשמתננד.

2. הרהור

ט"ז (ס"ק ו) כתב שהאיסור הוא משום הרהור. לדעת מקו"ח ס"ק כו, למד הט"ז כן מכך שהרמ"א הסמיך הגהתו בוא"ו החיבור לדין של איסור ישיבה על מיטתה. שם האיסור נובע מבעית הרהור של הבעל. לפי טעם זה יותר סביר לאסור רק כשהספסל מתננד, כי במצב זה הבעל מרגיש בישיבת אשתו, ויכול לבא לידי הרהור. ואולי זו גם כוונת הלבוש: "שמתוך שמתננדת יבואו לידי הרגל דבר". ואכן בספר סוגה בשושנים לרב וינד, עמ' קצב, מסיק שהט"ז אוסר דווקא כשמתננד, שהרי הט"ז בא להסביר את הרמ"א הסובר כך. לעומת זאת בשיעורי שבט-הלוי, עמוד רסד, הבין בט"ז שאוסר בכל ספסל, אפילו יציב, שאף שם יש חשש הרהור.

3. נגיעה

בעל הש"ך בנקודות הכסף (שם) חולק על הט"ז, וטוען שאין האיסור משום הרהור, אלא מכיוון שמתננד — הוי כנגיעה. מנוסח זה משמע קצת, שיש בעיה אפילו לא נוגעים בפועל, מ"מ ההיסט נחשב כנגיעה. כך הבין בשו"ת ולאשר-אמר (סו"ס לט). ולפי זה לא יועיל גם הפסק אדם ביניהם. אלא שערך-השלחן (ס"ק יט) פירש את כוונת הש"ך, ש"יכול להיות שע"י הנדנד יגעו זב"ז, ואין כאן דמיון לטומאת היסט. לפי הסבר ערוה"ש האיסור קיים רק כאשר הספסל מתננד, ויש חשש שיגעו זב"ז. אולי יהיה לפי זה מקום להתיר בספסל ארוך אף שמתננד, שהרי אין סיכוי שיבואו לגעת מחמת הנדנד.

4. שינה במיטה

נקודות הכסף מביא טעם נוסף: "כיון דשניהם יושבים עליה ביחד — הו"ל כישן עמה במטה, דאסור אע"פ שאין נוגעים זה בזו". לפי טעם זה אין שום יחוד בספסל מתננד דווקא. אסור לישון במיטה אחת אפילו שהיא יציבה לחלוטין. כך גם איסור ישיבה בספסל אחד.

אפשר להוסיף נפ"מ בין הטעמים השונים, כגון לענין אופן אפשרות של נסיעה יחד לטיול בעגלה, ולענין טיול ברגל, הפסק של אדם או חפץ ביניהם ועוד.

ג. ספסל יציב וספסל מתנדנד

יש האוסרים ישיבה רק על ספסל מתנדנד, כגון הגהות שערי דורא (הלכות נדה יח) ובדק הבית בשם אורחות חיים. כך גם משתמע מפסק הרמ"א: "אסור לישב על ספסל ארוך שמתנדנד ואינה מחוברת". אולם פשט לשונו של רש"י, שבו נפתח דיונו (פרק א), מעיד שלא חילק בין סוגי הספסלים.

האחרונים נחלקו בפסיקתם. רובם אסרו דוקא ספסל מתנדנד, כמו למשל חכמת-אדם (קטז,ה), ערוה"ש (יט), ובימינו אגרות-משה (יו"ד ח"ב סי' עב) ודרכי-טהרה (עמ' מח). אולם בשעורי שבט-הלוי (עמ' רסה) הבין, כאמור לעיל, שלפי הט"ז אפילו בלי נדנד אסור. הוא תולה את השאלה בטעם האיסור. אם משום נגיעה, א"כ דוקא במתנדנד אסור. ואם משום חיבה – אפילו אינו מתנדנד אסור.

מה נקרא ספסל מתנדנד? האם דוקא ספסל שמתנדנד בפועל (כגון כסא נדנדה), או גם ספסל שעשוי להתנדנד? יש שמדייקים מדברי או"ח שהובאו בבדק הבית: "שלא תוכל לנוע אנה ואנה", שדי שיש אפשרות לנענעו – היא אינה מקובעת במקום (בדי השלחן ס"ק פ"ג; סוגה בשושנים; שו"ת משנה-הלכות לרב מנשה הקטן מברוקלין ח"ז סי' קמב). אלו יתירו רק ספסל קבוע מחמת כובדו, שא"א להזיזו.

מורש מרופד, רך או קפיצי, אשר בו חש כל יושב בישיבתו של זולתו, דינו זהה לספסל קשה המתנדנד, ולא אכפת שאין אפשרות להזיז את כל הספה (עיין שבט-הלוי ודרכי-טהרה שם). אולם בספר אזי-נדברו (ח"י סי' כח) הבין "מתנדנד" באופן אחר. לדעתו הספסל המדובר עליו הוא ספסל אשר הדרך לקחתו למקום אחר ולהועד בו יחד, כדרך האוהבים, דהיינו ספסל נייד. אך ספסל אשר נשאר במקומו נקרא "מחובר", ומותר לשבת עליו.

היתר ספסל מחובר מובא בתה"ד (רנא) בשם "אחד הגדולים", ש"היה נוהג להתיר לישב יחד על הספסל כשהוא מחובר בכותלי הבית, כמו שרגילים לעשות באצטבאות בבית החורף ובבתי הקיץ. והיה אומר, דאין לאסור אלא כשהספסל תלוש". וכן בבדק הבית בשם או"ח: "אסור לישב בספסל שהיא יושבת אם אינו קבוע שלא תוכל לנענע אנה ואנה". וכן בהג"ה שערי דורא: "ואסור לישב על כסא ארוך ... היינו שמתנדנדת ואינה מחוברת". גם הרמ"א דייק לכתוב כך: "ואסור לישב על ספסל ארוך שמתנדנדת ואינה מחוברת לכותל".

מלשון פוסקים אלו לא ברור האם הדין לקולא הוא דווקא בספסל מחובר אשר אינו מתנדנד, או האם עצם החיבור לרצפה פותר את הבעיה אפילו אם למעשה הספסל עדיין מתנדנד (כמו ערסל או נדנדה בגן ציבורי). נסה לבדוק את הענין לפי טעמי האיסור שהובאו לעיל.

למי שחשש לחיבה, הרהור או נגיעה כתוצאה מהנדנד, מה הועיל החיבור לקרקע אם הספסל ממשיך להתנדנד? בסוגה-בשושנים ובאזי-נדברו ביארו, שלפי תרוה"ד הטעם הוא חיבה, שדרך האוהבים להועץ יחד על ספסל תלוש ולא מחובר, ולכן לא אסרו בכה"ג.

באגרות-משה (ח"ב סו"ס עז) כותב: "וטעם ההיתר הוא משום שעצם האיסור ישיבה על ספסל הוא רק חומרא יתרה, ולא אסרו זה במחובר". הוא הוכיח דבריו מדברי בית-לחם-יהודה: "ועל

הקורות ארוכות הנקצצות לבנין ושוכבות בצדי ר"ה זו למעלה מזו – מותרין, דכבודו קובעתן וכמחוברין דמיו". אם גם במחובר מתנדנד אסור, אם כן לא די בכך שהספסל הוא כבד ומחובר כדי להתיר, עדיין צריך שלא יהיה מתנדנד?

אולם בבדי"ש ס"ק פו הביא אפשרות לומר, שספסל מתנדנד אסור אפילו במחובר, והיתר מחובר הוא רק בגלל שבדרך כלל מחובר אינו מתנדנד. אבל ספסל מחובר ומתנדנד אסור. ראה לכך מהמדרש שפתחנו בו, ש"ישוב עמה על האיסטווא, ובלבד שלא תהא מתנדנדת". יש גורסים "איצטבא". "איצטבא" פירש"י במסכת ביצה לב, ב: "כסא של בנין לבנים וטיט". וכן במו"ק יב: "בנין אבנים". אעפ"כ כתובה במדרש אפשרות שתהא מתנדנדת – ואז אסור ישיבה משותפת עליו, אף שהוא מחובר. אלא כפי שכתבנו לעיל בפתיחה, יותר נראה שהמדרש עוסק בטומאה, ולא בדיני קרבה.

חיבור זה של הספסל, שמתיר את הישיבה המשותפת עליו, מה טיבו? באג"מ שם כתב, שדי בחיבור לדבר כבד, כגון ספסל המחובר לרכב, ואין צורך דוקא בחיבור לאדמה (למעשה סמך על סברה זו רק כשיש אנשים נוספים, ויש בושא בכך שלא ישבו יחדיו). אך בבדי"השלחן (באורים קצה, ה"ה סד"ה וכו') ובמשנה הלכות (ח"ו סי' קמב) חולקים וסוברים שדוקא במכונית העשויה לנע ממקום למקום לא נחשב הספסל כמחובר.

ואכן, תמוה יהיה לאמר שבכל אותן ספינות וקרונות ועגלות, שבהם דנו הפוסקים, מדובר בספסלים שאינם מחוברים לרכב. אולם באז"נדרבו (ח"י סי' כח וסי' מט) כתב שאדרבא, דוקא העובדה שהספסל דרכו להיות מחובר לעגלה היא שהתירה את הנסיעה בעגלה. מתנדנד לדבריו הוא כמו שהובא בשמו לעיל, ספסל נייד שדרך האוהבים לקחת עימם, ולהיוועד עליו. על כן הוא מתיר נסיעה במכונית לנסיעה שיש בה צורך, ואף מעדיף שישבו על אותו ספסל (ובתנאי שיזהרו מנגיעת בשר או מנגיעה ממושכת בבגדים). מאשר שישב מאחורי אשה אחרת ויכשל בהסתכלות בה (ועי' עוד ח"ה סי' מח וח"ו סי' מט). אמנם צריך קצת עיון, דאי משום "דרך האוהבים", הרי גם נסיעה יחדיו במכונית היא כיום "דרך האוהבים". עוד נשוב לדון להלן (פרק ו) בספסל שאינו מתנדנד מחמת בן הזוג, אלא מחמת טלטולי הדרך.

ד. ישיבה על ספסל אחד כשהפסק ביניהם

1. מחלוקת בהפסק

האגודה (נדה פרק בתרא, אות מג) כתב: "ומצאתי בתשובה, דבזמן הזה (שאינן נזהרים מטומאה) יכול האיש לישוב עם אשתו בקרון או בספינה, ואפילו ספינה קטנה המתנדנדת או על גבי ספסל – רק שיפסיק אדם אחד ביניהם, או תיבה, או שום דבר (אחר) – בב"י". בדרכי"משה ציטט הרמ"א אותו בהשמטת המלים "או ע"ג ספסל". אולם בהגהתו לשו"ע (יו"ד קצה, ה) הביא דעה שמועיל הפסק ע"ג ספסל. יתכן שמקורו הוא אורחות חיים, הכותב: "אסור לישוב בספסל שהיא יושבת אם אינו קבוע שלא תוכל לנענע אנה ואנה. ויש מתירים אם ישב אדם ביניהם".

בהגהות שער דורא (יח) הביא בשם הר"ר יצחק מאופנהיים, שמותר "לישב עם אשתו נדה על הקרון, כשאחד יושב ביניהם". אולי קרון דינו יותר קל מספסל על הרצפה, ולכן הקל.

הראשונים שהזכירו איסור ישיבה על ספסל אחד, ולא הזכירו את הקולא בהפסק ביניהם, נחשבים כמחמירים לאסור אף כשיש הפסק ביניהם. זוהי הדעה הסתמית שהביא הרמ"א ברישא. הדעה שהביא בשם "יש מתירין" היא כדעת האגודה ודעימיה. בקצור הנהגות או"ה לש"ך (רמב"ה) מובא, שכשיש ברמ"א סתם וי"א, בד"כ פוסקים כסתם (אא"כ שעת הדחק ועוד כמה מצבים שמתאר שם). לפי זה, הנוהגים כרמ"א יהיה עליהם להתמיר שלא מועיל הפסק.

2. הפסק אדם או חפץ

האם המדובר הוא דוקא בהפסק של אדם ביניהם, או אפילו כל חפץ שהוא? האגודה אמר במפורש: "רק שיפסיק אדם אחד ביניהם או תיבה או שום דבר (אחר) – תוספת בב"י. אולם ר"י אופנהיים בהג"ה שערי דורא דיבר על אדם מפסיק. כך פסק הרמ"א (למרות שבד"מ הביא את לשון האגודה, וכבר ציינו לעיל שדבריו מתאימים יותר לדברי או"ח!) לדעת הרב וגשל (טהרת-עם-ישראל עמ' 59 – 129,63 – 131) שאלה זו תלויה בטעמי האיסור. אם האיסור הוא בגלל חיבה – הרי שרק נוכחות אדם מבוגר ביניהם מונעת זאת. אך אם האיסור הוא מחשש נגיעה – די להניח תיבה ביניהם.

בדברי יוסף³ מבין שכל הצורך כאן בהפסק הוא מדין היכרא, כמו בסעיף ג' באוכלים על שלחן אחד, דמהני היכר כל שהוא, אא"כ יש קפיצות חזקות, שאז צריך דבר קשה ביניהם. בדרך זו, שמועיל הפסק חפץ, הלכו גם שבט-הלוי (אותיות ט, יא), דרכי-טהרה וגופי-הלכות (הרב וולהנדלר).

לבאר משה (שו"ת ח"א סימן נ אות טו) דעה יחודית: הוא מתיר לנסוע בהפסק תינוק או ילד, אך לא בחפץ. ורק כעדיפות אחרונה, אם אין אפשרות אחרת בשעת הדחק, מתיר להניח ביניהם חפץ רחב.

חבל אחרונים הזכירו רק הפסק אדם, וכלשון הרמ"א, ומשמע שלא די בחפץ, כגון: חכמ"א (קטז,ה), בן-איש-חי (שנה ב, צו, כג), קצוש"ע (קנג,ט), ערוה"ש (קצה,יט), ועוד.

3. פסיקת האחרונים

כאמור, המחבר בשו"ע כלל לא הביא את ההלכה שאסור לשבת על ספסל אחד. אולם אעפ"כ היו מהספרדים שנהגו בכך איסור כדברי הרמ"א. על פי כללי הפסיקה שנזכרו לעיל יש לאסור זאת אף כשמפסיק ביניהם אדם. וכך אמנם פסק שערי-צדק (יו"ד קמ, ומובא גם בדרכי תשובה ס"ק ל) ועוד.

אך היו שהתירו. כך משמע מסיום דברי חכמת-אדם (קטז,ה) שאם אדם מפסיק ביניהם כשהולכים מעיר לעיר לצרכיו "לא גרע מספסל המתנדנד, דמותר". ואע"פ שבירש דבריו הביא את שתי הדעות, גם דעת האוסרים, מ"מ נראה שפסק להיתר. ודוחק לפרש בדבריו (כמו שפירש בשו"ת ולאשר-אמר עמ' קכד) ד"לא גרע מספסל המתנדנד", שיותר רק לדעת הי"מ ברמ"א. בין המתירים

3. מאת הי"ד יוסף רוזנברג (תקפח – תרסה) אב"ד פישפיקלדני, סי' תתקפד.

יש למנות גם את קצור-שלחן-ערוך (קנגט). פוסקים אלו התירו, אף שכללי הפסיקה מכריעים כנ"ל כדעת האוסרים, אם משום שיש לצרף לדעת המתירים את דעת אלו שכלל לא אסרו ישיבה על ספסל אחד (דברייטוסף), ואם משום שיתכן שהרמ"א העתיק את לשון אורחות-חיים, וליה לא סבירא ליה (הרב וגשל, טהרת-עם-ישראל עמ' 131).

היו שהתירו רק בשעת הצורך, כגון בדיה-שלחן (קצה, צ). עכ"פ יש לזכור את אזהרת אגרות-משה (יו"ד ח"ב סי' פג), שכל היתר הפסק אדם הוא רק כשהמקום איננו דחוק. אך אם המקום דחוק – אין להתיר בהפסק אדם זה, כי איסור אשת איש חמור יותר, והרי הזר ידבק לאשה. רק אם הוא אביה, אחיה, בנה, או אמו או אחותו של הבעל ניתן להתיר.

כנ"ל, הפסק אדם עדיף על הפסק חפץ. אולם במקום צורך, כגון שהמקום דחוק והאדם הזריבא לגעת באשת איש, ניתן להסתפק בחפץ החוצץ ביניהם. כשבאים לשים חפץ כזה, יש לקחת בחשבון שאיסור הנגיעה הוא אפילו בבגדיהם⁴. מצד שני, לדעת הרב זילבר (אז-נדרבו ח"י סימן מט), מדה שבנסיעה בסבוב חד לפעמים נוגעים בכתפיים "אין על זה שם נגיעה. וגם נגיעת בגדים זה אינו כלום, רק באופן דיושבים כשבמשך הזמן אפשר לבא לחמימות."

ה. נסיעה משותפת

1. נסיעה לצורך

האגודה כתב בלשון זו: "זמצאתי בתשובה, דבזמן הזה (שאין נוהגין מטומאה) יכול האיש לישב עם אשתו בקרון או בספינה ואפילו ספינה קטנה המתנודדת או על גבי ספסל – רק שיפסיק אדם אחד ביניהם, או תיבה, או שום דבר."

נתוח תחבירי של דבריו מעלה שתי אפשרויות:

- א. הפסק ביניהם נחוץ בכל המצבים שהוזכרו בדבריו, בין בקרון, בין בספינה גדולה, בין בקטנה; בין כשיושבים על שני ספסלים נפרדים, ובין ע"ג ספסל אחד על הארץ.
  - ב. התנאי "רק שיפסיק אדם וכו'" חל רק על המשפט "ואפילו ספינה קטנה המתנודדת או ע"ג ספסל". אולם בספינה גדולה אין צורך שיפסיק אדם ביניהם. הסיבה להיתר היא, שבספינה גדולה יושבים על שני ספסלים נפרדים. אולם בספינה קטנה, אף אם יושבים על ספסלים נפרדים נחשב הדבר כאילו יושבים על ספסל אחד, כיון שכולה נעה מתנודות הזולת.
- הנחת היסוד שבספינה ובקרון אוסר האגודה ישיבה על שני ספסלים נפרדים (ומתיר כשיש הפרדה ביניהם) אינה הכרחית. בעל שו"ת קנה-בשם (סי' פח, ב) מבאר שמדובר בישיבה על הרצפה או על הסיפון, שאז דומה הדבר לישיבה על ספסל אחד. אולם אין איסור לשבת בספינה, בסירה או בקרון על שני מושבים נפרדים.

ר"י אופנהיים (בהג"ה שערי דורא, הל' נידה יח) התיר לישב עם אשתו נדה על הקרון, כשאחד יושב ביניהם. גם בדבריו לא ברור אם הפסק אדם נחוץ גם כשיושבים על שני ספסלים נפרדים, בעל תרומת-הדשן (סי' רנא) מנסח את שאלתו כדלהלן: "אשה נדה, מהו שתשב עם בעלה על העגלה ללכת מעיר לעיר בדרך זה שלא יגע בה כלל, כגון הוא לפנים והיא לאחור?" מקובל

4. חיד"א בשו"ת חיים-שאל ח"ב לד, מג; ערוה"ש ס"ק כ ועוד.

שתרומת־הדשן ניסח את שאלותיו בעצמו (עי' ט"ז יו"ד שכח,ב; ש"ך יו"ד קצו,יט). נשים לב, שהשאלה מוצגת מראש כשאלה לגבי שני ספסלים בעגלה.⁵

תשובתו היא: "יראה דשרי. וכמדומה לי קרוב לודאי, שהתיר לי אחד מהגדולים. וכן ראיתי מועתק מספר האגודה דשריא."

תרוה"ד מביא טעם לקולא: "... בישיבה בעגלה, שדרך בני אדם נכרים להתקבץ כמה פעמים לבא יחד ולהצטרף לשכור עגלה בין כולם ללכת בה מעיר לעיר — לאו מלתא דחיבה היא כלל, דאפילו אם עכשיו אין בעגלה אלא האיש ואשתו, וגם עגלה שלהם הוא — מ"מ לאו דרך חיבה הוא."

תה"ד נאמן לשיטתו, שטעם האיסור בגלל חיבה. ולכן לא חילק בין עגלה קטנה לגדולה, ובין מתנדנד ללא מתנדנד. לפי זה היה צריך להתיר אפילו בספסל אחד בעגלה, שהרי אין בזה חיבה. אעפ"כ, בשאלה דיבר על "הוא לפנים והיא לאחור"! כנראה חשש תרוה"ד גם לנגיעה, כשיהיו על ספסל אחד. וכך דייק בדרכי־משה: "משמע מדברי תרומת־הדשן, דלא התיר אלא כשאינם נוגעים זה בזה, אלא א' יושב לפנים וא' יושב לאחור."

כיון שטעם האיסור לתה"ד הוא חיבה, הרי שנסיעה בעגלה, ואפילו לנסיעת טיול, קלה יותר מישיבה על ספסל מתנדנד. כך דייקו בברכי־יוסף בשולי השו"ע ובשו"ת רבי־פעלים ח"ג סי' יז. מכיון שכך, ספרדים המתירים לשבת על ספסל אחד, כ"ש שיתירו נסיעה בעגלה (ברכי יוסף שם). כמו"כ אף אם אסור לשבת על ספסל אחד כשיש הפסק ביניהם, מ"מ בעגלה מותר אפילו על ספסל אחד אם מפסיק ביניהם אדם. ולפי"ז מש"כ בתה"ד שא' לפנים וא' לאחור — לאו דוקא (שו"ת ולאשר־אמר; אזי־דברו ח"י סי' מט). ויש שהבין בדעת תה"ד, שמותרים לנסוע יחד על ספסל אחד, ובלבד שיזהרו שלא יגעו זב"ז (קנה־בשם). כאמור, פשט דברי תה"ד מורה, שמותרים בישיבה רק על שני ספסלים נפרדים.

הרמ"א פסק כתה"ד, והתיר נסיעה מעיר לעיר לצרכיו, אפילו אם בעגלה יושבים רק הבעל ואשתו. אולם סייג את היתרו: "ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זב"ז". הוא לא ציטט במדויק את דברי תה"ד "הוא לפנים והיא לאחור". כיצד מקיימים איפוא סייג זה "שלא יגעו זב"ז"? האפשרויות הן כדלהלן:

א. שני ספסלים נפרדים. אבל ספסל אחד בעגלה דינו כספסל אחד על הארץ, שלא מועיל אפילו הפסק אדם ביניהם (שו"ת שערי־צדק סי' רמ). יתר על כן: בספסל על הארץ הביא הרמ"א מחלוקת, ויש מתירין, אך בעגלה פסק בפשטות שלא יועיל הפסק אדם. אולי משום שא"א שלא יבואו לידי נגיעה, כגון בעצירת פתאום ובפניות חדות (הרב פרקש, מחשבת־הטהרה יד,לו). אעפ"כ יש שהתיר ישיבה על אותו ספסל בנסיעה, כשנוכחים במקום אנשים אחרים. אלא שאז יש להפסיק ביניהם בחפץ, ולנהוג בזהירות יתירה (הר"מ אליהו, דרכי־טהרה). ההיתר בנוכחות אנשים נוספים נזכר בשו"ת רבי־פעלים (ח"ג יו"ד סי' יז) ובדרכי־תשובה (ס"ק לא). הנוכחות הנוספת יכולה להיות אפילו של בעל העגלה, ובתנאי שהעגלה פתוחה, או שהוא הולך בצד העגלה (דרכי־תשובה ס"ק לא בשם מקור־חיים).

5. בעל קנה־בשם הנ"ל מדייק שלא כתוב כאן: "כגון על שני מושבים", כי הכל כאן משטח אחד. ולכן כתוב דוקא: "הוא לפנים והיא לאחור".

ב. כדי שלא יגעו יש להושיב אדם ביניהם, ואז מותר אפילו על ספסל אחר. בכך קלה נסיעה בעגלה משיבה על ספסל, שבישיבה על ספסל הביא הרמ"א מחלוקת אם מועיל הפסק. ובעגלה פשוט שהפסק כזה מתיר את הישיבה אף על אותו ספסל.

ויש מי שאומר שנסיעה קלה משיבה על ספסל שעל הארץ בכך. שבנסיעה די גם בהפסק של חפץ ביניהם. בשל קפיצות הדרך צריך חפץ זה להיות קשה. ולא די בחפץ כלשהו להיכרא בלם (דברי יוסף). חפץ זה יכול להיות תיק, קופסה או מעיל עליון (שורת באר-משה ח"א נ.טו וח"ג קלג) או כשיושבים גב אל גב – גב המושב הוא המפסיק ביניהם (שבט-הלוי – אמנם הוא מעדיף ישיבה על שני ספסלים נפרדים; ובמכונית, כשמרגישים זב"ז. יש לשים ביניהם חפץ אף אם יושבים זו ליד זה). מי שמצריך דוקא אדם שיפסיק ביניהם, צריך לכך כמובן את אביה של האשה, או אמו של הבעל, או תינוק או ילד, ולא כל איש זר (באר-משה שם).

ג. אין צורך בכל הפסק פיסי או הפרדה בספסלים. עצם הנסיעה לצורך מתירה את הישיבה בחדר בעגלה, ונחוצה רק זהירות ושמירה שלא יגעו זב"ז אפילו בבגדיהם.

כאפשרות זו פסק חז"א במכתב שהתפרסם בספר טהרת-בתי ישראל: "אם באנו לאסור לגמרי הישיבה באוטו, אנו מביאים את רוב העולם לידי נסיון. שמפני הבושה אינם יכולים להפסיק ביניהם." אעפ"כ יש שהציע שבנסיעה ארוכה יקפידו לשבת במושבים נפרדים (הרב וגשל, טהרת-עם-ישראל עמ' 62). בנסיעה כזו יש יותר לחשוש לחוסר תשומת לב ולנגיעה, ואולי אף ירדמו זה על זה.

2. נסיעה לשם טיול

תה"ד, כאמור, הקל בנסיעה לצורך, אך לגבי נסיעת טיול כתב: "לא ברירנא להתיר". בדרכי-משה (אות ה) הבין שתה"ד אסר בטיול מה שהתיר בנסיעה לצורך. וכן פסק בשו"ע: "לא ילך עם אשתו בעגלה אחת או בספינה אחת אם הולך רק דרך טיול, כגון לגנות ופרדסים וכיוצא ב". אף שהמחבר לא הזכיר את האיסור בשו"ע, מ"מ כיון שהביא את דברי תה"ד בבית-יוסף, והוסיף שהספרדים לא נהגו את חומרת הישיבה על הספסל, אך לא אמר כן לגבי טיול, הסיק מכאן בשו"ת רב-פעלים (ח"ג יו"ד סי' יז ד"ה ונחזור) שהב"י מסכים לתה"ד לאסור טיול.

לאיסור טיול יכולות להיות שתי סיבות: חיבה יתירה שנוהגים מטיילים זב"ז, או חשש לנגיעה ולהרהור. מרצף דברי תה"ד, שכאמור לעיל הקל בנסיעה לצורך משום שאין בה חיבה, משמע שבטיול האיסור הוא משום חיבה. וכן כתב בערוה"ש (סעיף כ), שבטיול יש קירוב דעת מרובה, נסיעת טיול, איפוא, חמורה מנסיעה לצורך. מה היחס בינה לבין ישיבה על ספסל מתנודד? לכאורה ראיה מדברי תה"ד, שבספסל פשוט לאיסור ואילו בטיול הסתפק, ומשמע שטיול קל מספסל (סוגה-בשונים עמ' רלט). אולם בשו"ת קנה-בשם (סי' פח ד"ה הרי) כתב שדין טיול כדון ספסל, ומי שמיקל בספסל בהפסק אדם יקל כך גם בטיול. וטעם ההשוואה, כתב בטהרת-עם-ישראל (עמ' 131), שבשניהם הנדנד יוצר חיבה.

הטעם האחר יכול להיות החשש לנגיעה אף בלא משים תוך כדי נסיעת טיול. טעם זה נזכר באגרות-משה ח"ב סי' פג. לעיל (בסעיף 1) הראינו, שתה"ד חושש אף לאיסור נגיעה, ואינו אוסר רק משום חיבה. מעין זה כתב בבדי-השלחן (קצה, צג ובבאורים ד"ה וכן) שבכל נדנד, בין בנסיעה ובין בספסל, יש חשש להרהור. רק בנסיעה לצרכיו התירו כדי לאפשר לו לעשות את עסקיו.

בין שני טעמים אלו כמה נפק"מ:

בהליכה רגלית אין קפיצות ופניות חדות, ואין חשש לנגיעה בלא משים. אך מאידך גיסא יש בטיול כזה משום קירבה וחיבה יתירה. ואכן כתב בערוה"ש (קצה, ב): "אפילו לילך לטייל ביחד אינו נכון מטעם זה." ומה שבפוסקים דובר רק על טיול בעגלה, היינו משום ש"לפנים עדיין לא היה נהוג שבני הזוג היו מטיילים ברחובות לפני הכל" (אזינדברו ח"ב ע – עא). באה"ע כה, כתב הרמ"א, שאף כשאשתו אינה נידה אין לעשות מעשי חיבה בפני אחרים. מטעם זה משבח הרב זילבר באזינדברו (ח"א סי' יג) בעל אשה הנמנעים ללכת יחדיו ברחוב. אולם, אדרבה, מי שלצורך רפואה נזקק לטייל ברגל עם אשתו עדיף שיעשה זאת שלא בפני אנשים, לצאת ידי דברי הרמ"א באה"ע.

אולם באג"מ כתב שבטיול רגלי אין כלל חשש לנגיעה, ולכן אין לאוסרו כלל. וכן כתב בשו"ת קנה"בשם, שלא מצינו בפוסקים איסור לטייל ברגל, ואין לדמות גזרות חז"ל אהדדי. ואף שבספר ליקוטי הפרדס מרש"י כתב שלא יעמדו אלו כנגד אלו, מ"מ הפוסקים לא הביאוהו להלכה. ואם על ישיבת ספסל כתב תה"ד שהיא חומרא בעלמא, כ"ש חומרא זו שלא לטייל ברגל ביחד. בעל שבט הלוי (אות י) מרחיב את הדבר: "וגם בטיול נראה דבאוטובוס שרי, כמו דמותר לילך עם אשתו לבדם ברחוב. ורק דומיא דספינה ועגלה אסור" (וכדלעיל – בהפסקת חפץ ביניהם). ולפי"ז הוא הדין בטיול במטוס או ברכבת ואשתו נידה.

ועוד נפק"מ: אם משום חשש נגיעה, הרי שאפשר להימנע מכך ע"י הפסק ביניהם, או בישיבה על מושבים נפרדים. אבל אם משום חיבה, אפשר שעצם הטיול ביחד ברכב מתנדנד יוצר חיבה. הרמ"א התיר נסיעה לצורך "באופן שלא יגעו זב"ז", אולם אסר נסיעת טיול. לעיל (סעיף 1) הבאנו שלוש אפשרויות לפרש את דבריו. כיון שבנסיעת טיול חמורה יותר, הרי שבהתאם לשלוש אפשרויות אלו יש לפרש את החומרא בטיול:

- א. אם בנסיעה לצורך מותר רק בשני ספסלים נפרדים, א"כ בנסיעת טיול אין כל דרך להתיר נסיעה ביחד על אותה עגלה.
- ב. אם בנסיעה לצורך הצריכו הפסק ביניהם, הרי שבנסיעת טיול יהיה מותר בישיבה על שני מושבים נפרדים.
- ג. אם בנסיעה לצורך הצריכו רק זהירות לבל יגעו זב"ז, הרי שבנסיעת טיול יהיה מותר ע"י הפסק ביניהם.

זו לשונו של חכמת-אדם בנידון (בחלוקה למשפטים):

1. וכן לא ילך עם אשתו בעגלה או בספינה אחת, אם הוא רק לטייל לגנות ולפרדסים וכיו"ב.
  2. אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו מותר, אפילו הם לבד, ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זב"ז.
  3. ואם אדם מפסיק ביניהם, לא גרע מספסל המתנדנד דמותר.
- האם המשפט השלישי חוזר ומסייג את המשפט הראשון, ומתיר הפסק אפילו בטיול; או שהוא מוסיף רק פירוש למשפט השני: כיצד נמנעים מנגיעה? ע"י הפסק אדם. לפי האפשרות השנייה זהו היתר בנסיעה לצורך, שעליה דיבר במשפט השני. אבל בנסיעת טיול, שעליה דיבר במשפט הראשון, לא התיר כלל. א"א א"כ להכריע מדברי חכמת-אדם. אמנם רבים מהפוסקים האחרונים הכריעו להתיר נסיעה לטיול, כשאדם אחר יושב ביניהם (בדיהשלחן ס"ק צד; טהרת-בתישראל ב"א; שו"ת קנה"בשם סי' פח; שו"ת באר-משה ח"א נ"טז בנוגע לסירת משוטים, כשביניהם יושב אחד מבני משפחתם).

נוכחותו של אדם זה בנסיעת טיול יכולה להתעל רק כשהוא מפסיק ביניהם. דבר זה מדויק מדברי הרמ"א. בזה שונה נסיעת טיול מנסיעה לצורך, שבנסיעה לצורך כתב בדרכי-תשובה (ס"ק לא) שדי בנכחותו של בעל העגלה כדי להתיר, ואילו בנסיעת טיול יכול אדם להועיל רק אם יפרד ביניהם (אמנם במשנה הלכות התיר טיול כשיושבים על שני ספסלים רק במקום דשכיחי רבים, דלא חישינן לקירבה יתירה ביניהם).

לכאורה, אם הפסק מועיל, כ"ש שיושיבה על שני ספסלים נפרדים מועילה. יש אמנם מי שדייק מדברי תה"ד, שנסיעת טיול אסורה אף אם יושבים הוא לפנים והיא מאחור, דהיינו בשני ספסלים נפרדים, ומאידך גיסא התיר בנסיעת טיול ישיבה על אותו ספסל כשיש הפסק ביניהם (הרב גרס בפרד"ש-מחזה ס"ק נו; הרב מייזלס בפתח-מגדים ג, מב; הרב יונר בסוגיה-בשושנים כב, א"ג – ברור לו לאסור בשני מושבים, אך בהפסק אדם הוא מביא מחלוקת). והדברים תמוהים. נוסף כן, שיש פוסקים רבים האוסרים טיול עם אשתו בניתה בכל אופן שהוא, בין בעגלה ובין בסירה (חיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' לח אות מג; בן איש חי; קצוש"ע; ערוה"ש ועוד). נפק"מ נוספת היא בנסיעה ברכב שמתגדנד מחמת הדרך ולא מחמת תנודותיו של בן הזוג, אם טעם איסור נסיעת טיול הוא משום חיבה – הרי שיתכן שבנדנד כזה אין משום חיבה, שאין זה מרגיש בזה. אולם אם הטעם הוא חשש נגיעה, הרי שטלטולים כאלו עלולים עוד יותר להביא לידי נגיעה אקראית. על כך נדון בפרק ו.

3. מהי נסיעה לצורך, ומהו טיול?

בשני הסעיפים הקודמים הבחנו בין נסיעה לצרכיו ובין נסיעה לטיול. עלינו להגדיר במדויק כל סוג של נסיעה.

נראה, שניתן באופן עקרוני לתת שתי הגדרות. האחת: טיול הוא פונקציה של יעד הנסיעה; לאתרי תיירות וערי קייט. בנסיעה באוירה של המקומות האלו דעת בני הזוג יותר פנויה, יש יותר סיכוי שיבואו לידי נגיעה, ויש ביניהם יותר חיבה וכו'. מש"כ כשנוסעים במסלולי נסיעה רגילים, אין צורך לאמר שלא מדובר באלו שגרים או עובדים באתרי התיירות. אפשרות אחרת היא, להגדיר על פי המטרה האישית של המטיילים. אם מטרתם לטיול, הרי אפילו אם יחליטו לטייל למקום עבודתם – נוצרת ביניהם יותר חיבה מאשר אם נסיעה זו מתבצעת לצרכיהם, והם טרדים בעסקיהם.

מקור החילוק בין סוגי הנסיעה הוא תרומת הדשן. וממנו משתמע: נסיעה לצורך: "דרך בני אדם נכרים להתקבץ כמה פעמים יחד ולהצטרף לשכור עגלה בין כולם ללכת בה מעיר לעיר."

נסיעת טיול: "ללכת בעגלה עם אשתו נידה דרך טיול לגנות ולכרמים וכה"ג." מדברים אלו משמע כהגדרתו הראשונה – הקובע הוא יעד הנסיעה. כך הבין בשו"ת רבי פעלים (ח"ג י"ד סי' יז ד"ה אך עכ"ז): "דאי ההולך לטייל בעגלה, מביתו לבית חברו, אין זה בכלל הדין של תרודה... הקפידה הוא על טיול גנות וכרמים דווקא, דס"ל בזה הטיול איכא התעוררות חיבה. אבל הולך מביתו לבית חברו, אע"פ שהולכים דרך טיול, ואין לו עסק וצורך – לית לך בה". בספר ציוני-טהרה (עמ' נד) הוכיח שחז"ל חששו ביותר לקירבה ולחיבה בגנות ובפרדסים, שהרי שם מעמידים שוטרים ברגלים (שו"ע או"ח תקכט, ד).

כיון שיעד הנסיעה קובע, ולא אופן הנסיעה, הרי שביקור קרובים וידידים, או נסיעה לשמחה נחשבים כנסיעות לצורך, אף שרואים בדרך נוף יפה. כך קובע מחבר פתחי־מגדים (ג,מד). בשו"ת משנה־הלכות (ח"ה סי' קמג – ד) התיר נסיעה לביקור הורים, אף שיש בה גם כוונה לטיול, מ"מ כיון שהוא למצוה שפיר דמי. יתכן שה"ה שמותר לנסוע לטיול כשהמטרה היא שבמהלך הטיול ישטתחו על קברי צדיקים.

בעל שו"ת משנה־הלכות (שם) דן גם בכניסה למעלית בדרך אל מחוז חפצם אשר בו יטיילו. הוא מתיר זאת משום שזהו רק הכשר לטיול.

אולם יש שהגדירו נסיעה לטיול על פי כוונת הנסוע. במחשבת־הטהרה (פי"ד הע' 91) הוכיח בן מכמה מקומות שנזכר טיול בש"ס, כגון בתענית כ,א "היה רכוב על החמור ומטייל על שפת הנהר" ופירש"י: ומטייל – לשמוח. הרי שעצם ההליכה הוא הטיול, ולא היעד הוא הקובע. דוקא כשיש יעד להליכתו, ואף אם אין בה שום צורך כי אם טיול – כותב בעל מחשבת־הטהרה, אז הדבר מותר. הוא מוכיח כך מדברי שו"ת רבי־פעלים הנ"ל, אך כבר ראינו לעיל שדוקא מדבריו משמע שלא הכוונה היא הקובעת אלא היעד.

4. אחד נוסע לצרכיו, ואחר לטיול

ההיתר בנסיעה לצורך הוא שבנסיעה בה הם טרודים בעסקיהם, אין החיבה נוצרת כל כך. מה יהיה איפוא הדין כשהבעל נוסע לעסקיו, ואשתו מתלווה אליו להנאתה?

מלשון יחיד שכתב הרמ"א, "אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו", משמע שדי בהליכתו שלו לצרכיו, ואף אם היא הולכת להנאתה – מותר. אולם בסוגה־בשושנים (עמ' רמה) ובגופי־הלכות (אודה"ל ד"ה אבל) דייקו, שרק אם הוא הולך לצרכיו והיא לטיול – מותר. אבל כשזה להיפך, הוא לטיול והיא לצרכיה – אסור, מכיון שכשדעת הבעל פנויה, הוא עלול לשכנע את אשתו, אע"פ שהיא טרודה בעסקיה.

מהפוסקים (ערוה"ש, קצוש"ע) שנקטו לשון רבים – לצרכיהם, לעסקיהם – משמע שההיתר הוא רק כששניהם טרודים בעסקיהם.

לכאורה תלוי הדבר בהגדרת הטיול, כמובא לעיל בסעיף 3. אם המטרה היא הקובעת – הרי שיש מקום לומר שכשאין מטרותיהם שוות, אלא זה לעסקיו וזו לטיול, אז אין נוצרת ביניהם כ"כ חיבה. אולם אם היעד הוא הקובע, הרי שכל עוד היעד הוא עסקים על פי רצונו של אחד מבני הזוג – שפיר דמי. אולם ברגע שסוטים מהמסלול, והיעד הוא אתר נוף וכדו', הרי שהנסיעה הופכת להיות נסיעת טיול, שגרייה חומרים יותר.

1. נדנוד שלא מחמת בן הזוג

שאלת הספסל המחובר לרכב כבר נידונה לעיל (פרק ג). כשהמושב הוא רך וקפיצי אזי ישיבתו של כל אחד מבני הזוג עליו מורגשת על ידי האחר, והרגשה זו עשויה להביא לידי חיבה יתירה וכו'. אפשר שכך הינה המציאות בספינה הקטנה ובעגלה, שעליהם דנו הפוסקים הראשונים: כל תנועה של האחד היתה מורגשת ע"י האחר. מה הדין כשהספסל או הרכב מתנועע מחמת כח אחר, כגון טלטולי הדרך, ולא מחמת תזוזת בן הזוג?

באגרות משה ח"א סי' צב כתב שבמכוניות ובספינות גדולות, כשאין הנרדנד מחמת הישיבה – מותר (ועי' עוד ח"ב סי' פג). מסתבר שיש מקום לחילוק בין מכונית כבדה, אוטובוס או רכבת, שבה אין תנועת האדם היושב בהם משפיעה על תנודות הרכב, לבין מכוניות קטנות, שבהן כל היושבים מרגישים בתנועתו של הזולת. כמ"כ מחלק בשבט-הלוי (עמ' רסו) בין מכונית שיש בה מושב נפרד לכל נוסע, לבין מכונית שאף שיש בה מושבים נפרדים מ"מ היא מתנדנדת כולה כשאחד עולה בה. באותה מידה מחלק בעל שו"ת באר-משה (ח"ב סי' ד – ו) בין מושב יציב לבין מושב קפיצי. כאמור לעיל (ה/2) תלויה שאלה זו בטעמי האיסור שבנסיעת טיול. אם האיסור הוא מחמת חיבה, הרי שזו נוצרת רק כשבן הזוג חש בתנודות בן זוגו. אולם אם מחמת נגיעה, הרי שכל תנודה שהיא, ואין זה משנה מה מקורה, עלולה להביא לידי נגיעה. תלות זו הובאה בשבט-הלוי (אות ט ואות יא ד"ה אוטובוס) בספר גופי-הלכות (סי' ק"ז) ובספר ציוני-טהרה (עמ' נב), ושם באופן אחר, ויש להקשות על דבריו).

בספר סוגה-בשונים (עמ' רמ) כתב, שיש מקום לחשוש לחיבה אף כשאין האחד מרגיש בתנודות האחר. עצם הנסיעה ביחד יוצרת חיבה. אולם אם טעם האיסור הוא ההרהור, או יש מקום לחלק בין נרדנד מחמת בן הזוג לבין נרדנד מחמת הדרך. כשאין מרגישים בבן הזוג, לא מגיעים לידי הרהור.

הדנים בסוגיה זו (כגון באג"מ ובשו"ת ולאשר-אמר) הקישו לנידון דידן את סוגיות היסט שבטומאה, ששם יש נפק"מ מיהו שעשה את ההיסט. כבר העיר בשו"ת ולאשר-אמר, שאם התייך לשבת כשמפסיק ביניהם אדם, הרי שלא ההיסט ולא מקורו הם הגורמים לאיסור, אלא החיבה שעלולים האחד לחוש כלפי האחר מחמת ההרגשה בו.

היו שדנו לאסור נסיעה לטיול ביחד בכל כלי רכב שהוא, ואף כשהתנודות שבו הן מחמת הדרך, מעצם הזכרת האיסור של נסיעה בעגלה ע"י הפוסקים, וכן איסור הנסיעה שעליו דיבר באגודה, ואף בספינה גדולה (ראה שערי-טהרה טו; ציוני-טהרה עמ' נג בשם גאוני הונגריה). אמנם כבר ראינו לעיל (ה/1) שבדברי האגודה אפשר לחלק בין ספינה גדולה לבין ספינה קטנה, ובספינה גדולה מותר.

כבר נכתבו כמה וכמה חילוקים בין העגלה שעליה דנו הפוסקים הראשונים לבין מכוניות, אוטובוסים ורכבות בימינו:

- א. בעגלות של פעם לא היו מושבים, והיו הכל יושבים על הרצפה. לכן כל העגלה נחשבה לספסל אחד מתנדנד. משא"כ בכלי הרכב שלנו, שיש בהם מושבים (קנה"בשם סי' פח).
- ב. העגלות של פעם היו קצרות, ובעת הטלטול אי אפשר היה להנצל מנגיעה. משא"כ בימינו, כשיש בכלי הרכב די רווח (אזינדברו ח"י סי' מט).
- ג. בעגלות של פעם היו נמנעים שני שונאים לנסוע על עגלה אחת. כיום אין אנשים ששונאים זא"ז נמנעים מלנסוע באותו קרון רכבת. מכאן שאין בנסיעה כזו משום קירוב דעת וחיבה יתירה (ולאשר-אמר ס"ס לט).
- ד. בנסיעה ברכב אין חשש הרהור גם כשמתנדנד, כי כך דרך כל העולם. כיום טיול ברכב דומה לנסיעה לצורך של אז (שו"ת באר-משה ח"א נ, טו).